

De driehoek van vrijetijdsparticipatie en zijn pedagogische ruimte

Een verkennende thematische analyse

Ellen De Ceuster

Stagiaire Fonds Vrijetijdsparticipatie

Oktober 2018 tot februari 2019

Stageopdracht voor het Fonds Vrijetijdsparticipatie

In kader van de opleiding voorbereidingsprogramma tot Master in Sociaal Werk

1. Inleiding

1.1. Contextschets van de driehoek rond vrijetijdsparticipatie

Het Fonds Vrijetijdsparticipatie maakt deelname aan culturele, sport- en jeugdactiviteiten meer betaalbaar voor mensen met een beperkt inkomen. Hiervoor werkt het samen met lokale sociale organisaties (lidorganisaties) die namens die mensen aanvragen voor financiële tussenkomsten indienen. Het Fonds voorziet een vast aanbod aan vrijetijdsactiviteiten waaruit mensen in armoede kunnen kiezen. Het Fonds betaalt steeds twintig procent van de originele prijs. Er wordt ook tussengekomen in vervoers-, verzekerings- en babysitkosten. De dienstverlening van het Fonds helpt mee om een grote drempel voor mensen in armoede weg te werken, maar vrijetijdsparticipatie – meer dan louter financiële toegankelijkheid – kan enkel bekomen worden door het samenspel van verschillende vrijetijdsspelers.

Vrijetijdsparticipatie voor mensen in armoede kan voorgesteld worden door een driehoek waarbij de ene zijde de lokale sociale organisaties vertegenwoordigt en de andere zijde vrijetijdsaanbieders (cultuur, sport en jeugd). Structuren als het Fonds en Iedereen Verdient Vakantie (IVV) van het Steunpunt Vakantieparticipatie bemiddelen tussen deze twee soorten organisaties. Het is interessant om de betekenis van het Fonds als derde zijde te verkennen. Een manier om dit te doen is door de ogen van de gebruikers, de lidorganisaties van het Fonds. Een verkenning van die lokale welzijnsorganisaties is op zich al verrijkend omdat het Fonds diverse soorten lidorganisaties kent. Deze vrijetijdswerkingen zijn zeer heterogeen op vlak van visie op vrije tijd en aanbod naar hun deelnemers (zie verderop). Bovendien zijn lokale welzijnsorganisaties van bij het ontstaan van het Fonds belangrijke samenwerkingspartners geweest. Waar het Fonds een structureel financiële dienstverlening biedt, zorgen deze sociale organisaties voor omkadering en toeleiding van mensen met een beperkt inkomen. Ze staan het dichtst bij hen en genieten hun vertrouwen.

De wisselwerking tussen het Fonds en de lokale sociale organisaties is altijd sterk geweest. De zijde van de welzijnsorganisaties is dan ook de pedagogische basis die een dienstverlenende structuur als het Fonds helpt ondersteunen. Volgens een oud-coördinator van het Fonds kan het Fonds enkel tot een financieel instrument beperkt worden als er ook toeleidingsondersteuning komt voor de lokale welzijnsgroepen. Deze toeleidingstaak ligt nog steeds deels bij de vier oorspronkelijke partners van het Fonds die nu het huidige Welzijnsschakels, Samenlevingsopbouw Vlaanderen, Netwerk tegen Armoede en Vlaams Ondersteuningscentrum voor het Volwassenenonderwijs vormen. In 2001 wees minister van Cultuur het project Verhoging Cultuurparticipatie toe aan het Vlaams Forum Armoedebestrijding en Welzijnsszorg. Het project veranderde in een structurele overeenkomst tussen de voorlopers van de vier bovenstaande partners in 2004. Een jaar voordien werd een inhoudelijke overleggroep opgestart waarbij ook het Steunpunt Vakantieparticipatie en Kunst en Democratie (als voorloper van Dēmos) betrokken waren. Dat inhoudelijk overleg en het contact met lokale welzijnsorganisaties creëert de pedagogische ruimte die de werking van het Fonds structureel-politiserend houdt. Het vermijdt dat het Fonds overhelt naar een werking met een louter dienstverlenend karakter.

De historische link tussen het Fonds en zijn lidorganisaties wordt voorgezet in hun huidige band en bekrachtigd door het inspraakforum VRIJUIT dat in 2018 voor de eerste keer door het Fonds werd georganiseerd. Een dergelijke grootschalige ledenbevraging kan een belangrijke, collectieve signaalfunctie hebben vanuit het werkveld. De thematische analyse die hieronder volgt, kan enerzijds gezien worden als een aanvulling op de soms jarenlange contacten en anderzijds als een mogelijkheid tot pedagogische ruimte binnen een financieel instrument als het Fonds.

1.2. Situering thematische analyse

Concreet werden er twaalf lidorganisaties bezocht. Bij de selectie werd rekening gehouden met organisaties die in 2018 actief gebruikmaakten van het Fonds. Bovendien werd er een evenwicht gezocht tussen gesloten en open werkingen (zie verderop). Tijdens de bezoeken was er tijd voor een diepte-interview met een personeelslid of vrijwilliger die betrokken is bij de aanvragen bij het Fonds. Uit het gespreksmateriaal komen drie lijnen naar voren. Zo wordt er gekeken naar de diverse betekenisverlening die organisaties aan vrije tijd geven, hoe ze vrije tijd structureel in hun werking een plaats geven en vrije tijd in kader van (boven)lokale samenwerking en netwerk. Per lijn komen respectievelijk volgende reflecties aan bod: de functies van vrije tijd en haar doel-middelinvulling, de continuïteit en precariteit van organisaties en de verhouding tussen vrije tijd op lokaal en Vlaams niveau. Bij wijze van conclusie wordt per lijn steeds de link gelegd met de pedagogische ruimte voor vrije tijd.

1.3. Voorstelling van de organisaties

De lidorganisaties zijn vooraf ingedeeld in drie types: de gesloten werkingen, de open werkingen en de open werkingen die ook een rap-op-kantoor zijn. De drie bevraagde gesloten voorzieningen bestaan uit een psychiatrisch ziekenhuis (PZ Brugge), een gezinsvervangend tehuis voor mensen met een beperking (De Bosuil) en een voorziening binnen de bijzondere jeugdzorg (Jeugdorp vzw). Gesloten lidorganisaties richten hun vrijetijdswerking en het aanbod van het Fonds enkel op hun eigen cliënteel. Vrije tijd behoort zo tot het dienstverlenend pakket voor mensen met een specifieke ondersteuningsnood. Vervolgens zijn er de rap-op-stapkantoren: laagdrempelige reisbemiddelingskantoren waar in principe elke persoon met een beperkt budget een vrijetijdsaanvraag kan doen bij het Fonds en Iedereen Verdient Vakantie. Ze voorzien dit aanbod voor mensen die hun aanvraag niet (willen of kunnen) indienen bij een sociale lidorganisatie. Binnen dit type kan je nog een onderscheid maken tussen de kantoren met een groepswerking en kantoren met louter een loketwerking: bij die laatste groep kunnen mensen in armoede enkel een vrijetijdsaanvraag indienen. Er worden zelf geen activiteiten georganiseerd. Zo focust het rap-op-stapkantoor binnen het Brugs Netwerk Vrijetijdsparticipatie zich op de bekendmaking van en toeleiding naar een extern aanbod. Ze begeleiden wel lokale vrijetijdsinitiatieven, in die zin dat ze deelnemers opwachten op de locatie van de activiteit. Anderzijds heb je de rap-op-stapkantoren die zich binnen een ruimere organisatie bevinden; zij hebben ook nog een aanbod aan vrijetijdsactiviteiten in groep. Zo organiseren 't Vlammeke en OCMW-vrijetijdswerking Kabas doorheen het jaar thema-activiteiten in huis. Ten slotte rest nog de groep van de open voorzieningen die geen

rap-op-stapwerking zijn. Iedere persoon met een beperkt budget (al dan niet binnen een bepaalde doelgroep, bijvoorbeeld mensen met een beperking) kan van hun dienstverlening gebruikmaken. Ze omvatten een buurthuis (Buurthuis deBuurt), een dienst vrijetijdszorg voor kinderen en volwassenen met een beperking (Westhoek Vrijetijd Anders, WVA), een aanloophuis voor mensen met een psychische kwetsbaarheid (Zigzag), een buurtwerking (Kolderbos) op project van Samenlevingsopbouw (RIMO), een deelwerking (Toontje) binnen een stedelijke koepelorganisatie van zeventien armoedewerkingen (Kras) en een inloopteam binnen een Huis van het Kind (Samik).

Deze indeling is handig omdat de open- of geslotenheid van een werking impact heeft op de visie van lidorganisaties rond vrije tijd en welke vrijetijdsstructuren ze binnen hun werking voorzien. Toch blijft er ook nog grote diversiteit binnen de types bestaan op vlak van doelgroep, organisatievorm, schaalgrootte en bereik. De open werkingen kennen veel verschillende soorten organisaties en binnen de rap-op-stapkantoren zijn de drie bevraagde lidorganisaties heel verscheiden op vlak van schaal: de rap-op-stapwerking van het 't Vlammeke zal niet veel meer mensen buiten Berlaar en Nijlen bereiken terwijl de rap-op-stapwerking van het Brugs Netwerk Vrijetijdsparticipatie in de context van een centrumstad past. Kabas in Brasschaat leunt qua schaal dan weer meer aan bij 't Vlammeke, maar bereikt verhoudingsgewijs veel meer Brasschatenaren omdat ze net als het Brugs Netwerk verbonden zijn aan het OCMW.

2. Drie lijnen rond vrije tijd

2.1. Betekenis van vrije tijd in de organisatie

De betekenisverlening aan vrije tijd duikt als een eerste groot thema op. Zo leggen lidorganisaties niet allemaal dezelfde focus op vrije tijd. De eerdere type-indeling kan dus evengoed uitgaan van de mate waarin lidorganisaties vrije tijd als een centrale finaliteit zien. Hierin is een duidelijk onderscheid te maken tussen enerzijds de vrijetijdszorgdienst WVA, ontmoetingshuis Zigzag, het Brugs Netwerk, Samik en de buurthuizen en anderzijds de gesloten voorzieningen en de koepelorganisaties Kras en RIMO. Bij die eerste groep is vrije tijd een hoofddoelstelling terwijl de laatste groep lidorganisaties dit niet als een finaliteit ziet: de gesloten voorzieningen bekijken aanbod meer in een dienstverlenend, bijkomstig kader en niet alle deelwerkingen binnen Kras en RIMO zetten in op vrije tijd. Vrije tijd al dan niet centraal stellen heeft uiteraard ook te maken met de ontstaansgeschiedenis van de vrijetijdswerking. Zo duidt De Bosuil dat dagbesteding een bijkomend onderdeel is, iets dat voortvloeide uit het voorzien van woon-werkbegeleiding.

“De mensen die in die woning kwamen, die werkten in de beschutte werkplaats, maar op een gegeven moment zijn daar mensen uitgevallen of met pensioen gegaan. Ik weet dat ze op een gegeven moment met een grote populatie van cliënten zaten die thuis zaten en ik denk dat ze vanuit de woning toen al iets hebben gezegd van: we gaan een daginvulling organiseren.” (Verantwoordelijke dagbesteding en jobcoaching van de Bosuil)

Hoewel niet alle lidorganisaties vrije tijd centraal stellen, erkennen ze wel allemaal het belang ervan. Bij sommige is dit in eerste instantie het functionele belang. Zo worden vrijetijdsactiviteiten soms in eerste instantie als dagbesteding gezien, een middel om tijd nuttig in te vullen. ‘Zinvolle vrijetijdsbesteding’ is een concept dat hierbij vaak opduikt. Het sociale gebeuren rond vrije tijd blijkt evenzeer belangrijk.

“Soms gaan we bowlen en dan schrijven cliënten zich in die helemaal niet bowlen... Die gaan mee, hetzelfde zelfs met pretparken. Die gaan nergens in, maar die vinden het gewoon heel fijn om bij de groep te zijn en om natuurlijk iets te doen te hebben.” (Verantwoordelijke dagbesteding en jobcoaching van de Bosuil)

Sociale contacten kunnen voor een netwerk en verbinding zorgen, iets wat bij mensen in kwetsbare posities niet altijd vanzelfsprekend is. Meerdere contactpersonen uit lidorganisaties zien sociaal isolement dan ook als een belangrijk gevolg van de problematiek van bepaalde cliënten. Aan vrijetijdsactiviteiten hangen sociale contacten vast en ontmoeting kan dat isolement doorbreken. Lidorganisaties uit de geestelijke gezondheidszorg zien vrije tijd daardoor als een deel van het herstel van patiënten. Het psychiatrisch ziekenhuis van Brugge neemt vrije tijd zelfs op in de handelingsplanning: een middel dat in verschillende fases van het behandeltraject van patiënten gebruikt wordt. Bovendien kan vrije tijd mensen stimuleren in de ontwikkeling. Een dienst vrijetijdszorg rond mensen met een beperking ziet hun deelnemers hierdoor openbloeien. Deelnemen aan de activiteiten in het buurthuis, een uitstap of reis stimuleert hen naar meer zelfredzaamheid. Ze leren om dingen zelf uit te proberen en eigen keuzes te maken.

Groeien als persoon wordt niet alleen bevorderd door deelname aan activiteiten, maar ook door een eigen engagement aan te gaan. Zo hebben heel wat lidorganisaties interne vrijwilligers, cliënten die hun lidorganisatie versterken bij de voorbereiding van een activiteit of een idee uitwerken. Twee lidorganisaties, RIMO en Kabas, zien dit expliciet als een leerproces, een opstap naar meer verantwoordelijkheid. Zigzag wil er daarentegen geen apart traject van maken: hun cliënten kunnen na het intakegesprek ook meteen als vrijwilliger starten. Ze hoeven niet eerst deelnemer te zijn. Er is bovendien ook een verschil in de mate van verantwoordelijkheid die een vrijwilliger krijgt toebedeeld. Aan de muren bij Toontje (Kras) prijkt een blad met: “Een vrijwilliger is een professional die niet betaald wordt”. RIMO maakt daarentegen wel een onderscheid tussen zijn werkers en vrijwilligers:

“Die extra dingen [zoals iemand extra overtuigen of een herinneringsbericht sturen], ik denk dat wij [buurtwerkers en opbouwwerkers] daar het verschil in maken tegenover sommige andere organisaties of vrijwilligersorganisaties. Wij moeten dat ook omdat we daar betaalde krachten voor zijn. Dat is het verschil. Een vrijwilliger moet dat niet.” (Projectleider binnen RIMO)

Vrije tijd kan mensen dus via deze functies versterken en is in die zin waardevol voor het individu, maar wordt soms ook betrokken op de ruimere samenleving in de buurt. Samenlevingsopbouw maakte de functionele betekenis van vrije tijd nog explicieter door hun activiteiten te zien als een middel om sociale cohesie te bekomen.

“Het is voor ons niet de bedoeling om ontspannende activiteiten te organiseren an sich. Dat is geen doel an sich omdat wij moeten werken aan het verbeteren van een buurt of omdat wij moeten werken aan het verbeteren van die situatie van die mensen.” (Projectleider binnen RIMO)

Een functionele benadering hoeft evenwel geen andere benaderingen uit te sluiten. Zo erkennen alle lidorganisaties natuurlijk ook de waarde van vrije tijd op zich: om je te ontspannen, om je hoofd leeg te maken, om plezier te beleven. Deze waarde op zich wordt ook onderstreept door een grondrechtkader: vrije tijd is een ‘kunnen meedoen aan de maatschappij’, een ‘basisrecht’, iets ‘broodnodigs’ en een ‘basisbehoefte’.

Bepaalde lidorganisaties maken meer zulke expliciete verwijzingen naar vrije tijd dan andere. Toch komt een mix van de functionele invulling en vrije tijd als waarde op zich in de meeste lidorganisaties naar voren: ‘beide benaderingen zijn verweven met elkaar’. Daarom kunnen vrijetijdswerkingen het best op een continuüm gezien worden. De functionele benadering is niet tegenstrijdig met ‘vrije tijd op zich’-benadering, maar bevat wel een spanning.

Wanneer het functionele aspect van vrije tijd te sterk benadrukt wordt, krijgt vrije tijd een middel-doelkarakter: het wordt op die manier een instrument om een doel te bereiken dat buiten de activiteit ligt, een element in een actieplan dat misschien voorbijgaat aan de beleving van het individu. Er is een pedagogisering van vrije tijd: sociale problemen van groepen of individuen worden zo in vrijetijdsvraagstukken vertaald. Het positieve hieraan is dat vrije tijd een context krijgt, een pedagogische ruimte om te reflecteren over vrije tijd. Die pedagogische context ontbreekt misschien aan de andere zijde van het continuüm wanneer ‘vrije tijd op zich’ overhelst naar ‘vrije tijd louter als dienstverlening’. Hierbij wordt belang gehecht aan het voorzien van een aanbod. Dit kan emanciperend werken omdat er aan de deelname geen agenda aan sociale doelstellingen vasthangt. Toch ontstaat hier ook een risico: bij een grote focus op dienstverlening wordt een deelnemer een klant, iemand die activiteiten inkoopt zonder dat er structurele context over de betekenis van vrije tijd ontstaat. In deze dienstverlenende invulling is er geen pedagogische ruimte om drempels en mogelijkheden van vrije tijd aan te kaarten en dus politiserend te werken.

Lidorganisaties bewegen zich op dit continuüm en met uitspraken als enerzijds ‘wij zijn geen hulpverlening’ en anderszijds ‘wij zijn een psychiatrisch ziekenhuis, geen reiskantoor’ lijken de vrijetijdswerkers bij WVA en het personeel van PZ Onzelvevrouw zich respectievelijk te distantiëren van de pedagogiserende kant van vrije tijd en de dienstverlenende kant. Sommige lidorganisaties, zoals WVA, krijgen in hun dagelijkse werking te maken met het evenwicht tussen pedagogische begeleiding en dienstverlening:

“Nee, het is geen hulpverlening, maar de grens is natuurlijk soms wel heel dun. [...] Ja, want bijvoorbeeld, ik weet nog in de zomer: We hebben een serieus probleem gehad tussen twee personen dat ik dacht van, dat we hebben moeten overleggen met de hoofdbegeleider van: hoe moeten wij hier omgaan, dat we een ergens dezelfde lijn kunnen hanteren over hoe we zelf vinden dat dat zou moeten. Of als we even niet zouden weten hoe, dan kunnen we wel ten rade gaan.” (Vrijetijdswerker WVA)

Het evenwicht vinden op dit continuüm is niet enkel een taak voor de lidorganisaties. Concepten als het pedagogisch continuüm en pedagogische ruimte kunnen ook doorgetrokken worden naar organisaties op mesoniveau, zoals vrijetijdsstructuren als het Fonds. De communicatielijn tussen het Fonds en zijn lidorganisaties moet genoeg pedagogische ruimte verzekeren om deelname van mensen met een beperkt budget te realiseren. Dit is een ruimte waarin naast voorwaarden, afspraken en overeenkomsten ook tegenspraak een plaats krijgt. Een louter dienstverlenend systeem houdt immers geen rekening met ervaringen en noden van mensen. Het wordt beoordeeld op basis van zijn functioneren en biedt niet de mogelijkheid om zichzelf ter discussie te stellen. Groepswerkers in sociale organisaties kunnen die onzekerheid wel communiceren: concrete vragen weerspiegelen wat er lokaal leeft en die kennisdeling kan de toeleiding van mensen in armoede verbeteren.

2.2. Plaats van vrije tijd in de organisatie

Wat vrije tijd betekent, heeft ook invloed op welke plaats het krijgt in de organisatie. De tweede lijn gaat dan ook over de structuren waarbinnen een organisatie zijn vrijetijdswerking giet (zie bijlage). In de meeste (deelwerkingen van) lidorganisaties is dit gecentraliseerd: dezelfde persoon of personen is of zijn verantwoordelijk voor vrije tijd- of dagbesteding. Dat betekent niet noodzakelijk dat die personen vrijgesteld zijn om voor de vrijetijdswerking te zorgen. Het is met andere woorden niet zijn of haar enige taak binnen de lidorganisatie. Er wordt ook niet elke weekdag werktijd besteed aan vrije tijd. Hoeveel ruimte (in tijd, personeel of vrijwilligers) er wordt vrijgemaakt voor vrije tijd hangt opnieuw af van de finaliteit van lidorganisaties. Wanneer vrije tijd een kleiner deel van de organisatie uitmaakt, zoals bij de bevraagde gesloten voorzieningen, is de kans kleiner dat er een werkgroep rond vrijetijdsbesteding samenkomt of dat er een vast personeelslid is rond vrije tijd. Enkel De Bosuil heeft een vrijetijdsoverleg, geleid door de dagbestedingsverantwoordelijke. Niettemin beperkt de inhoud van de bespreking zich tot het samenstellen van de activiteitenkalender terwijl WVA, Zigzag en Kabas ook een inhoudelijke bespreking van voorbije activiteiten voorzien. Bij Zigzag en Kabas gebeurt die evaluatie met vrijwilligers (al dan niet uit de doelgroep).

Wat lidorganisaties onder hun vrijetijdswerking plaatsen verschilt bovendien heel sterk. Onder hun aanbod valt zowel het extern aanbod (van Fonds Vrijetijdsparticipatie of Iedereen Verdient Vakantie) als de eventuele eigen activiteiten. Een vrijetijdswerking in zijn meest volledige vorm behandelt dus zowel individuele aanvragen, plant groepsuitstappen op basis van extern aanbod en voorziet eigen activiteiten. Hoewel de grootte van die werking afhankelijk is van (de finaliteit van) de organisatie hebben bijna alle bevraagde lidorganisaties een eigen aanbod. In buurthuizen en buurtwerkingen zijn er onder meer de wekelijkse creatieve, vormings-, kook- of sportactiviteiten. Vaak worden er ook jaarlijkse (gezins)activiteiten gepland rond feestperiodes en vakanties. Afhankelijk van de doelgroep wordt een aanbod op maat gegeven.

Ook de gesloten voorzieningen plannen dit soort activiteiten voor hun cliënten. Een eigen aanbod komt minder voor bij lidorganisaties die focussen op de rap-op-stapfunctie. Zo is het Brugs Netwerk Vrijtijds participatie een belangrijke verdeler van goedkope zwem- en cinematickets en van begeleide buurtactiviteiten aan een laag tarief, maar organiseren ze zelf geen activiteiten in huis of op locatie.

Achter het al dan niet voorzien in eigen aanbod en individuele of groepsuitstappen op basis van extern aanbod schuilt meestal een visie op vrije tijd: zien lidorganisaties vrije tijd als een groeps- of individueel gebeuren? In sommige lidorganisaties is er bijvoorbeeld geen aanbod om op groepsuitstap te gaan en kunnen cliënten enkele individuele aanvragen indienen. Hierbij worden ze zoveel mogelijk gestimuleerd om zelfstandig hun aanvraag te doen. Dit was zo bij het psychiatrisch ziekenhuis in Brugge: vrije tijd wordt hier gezien in kader van het herstel van een zo normaal mogelijk leven. Je eigen vrije tijd organiseren is hierbij een belangrijke stap. Bovendien worden groepsuitstappen door sommige cliënten als stigmatiserend ervaren en remmen ze deelname aan vrije tijd af. Voor andere deelnemers is een groep dan weer een veiligheid: in de meeste buurthuizen gaan cliënten enkel mee met de groep. Ze voelen zich beter op hun gemak als er praktische ondersteuning komt vanuit de organisatie en als er mensen meegaan die ze kennen.

Via de tussenkomsten van het Fonds en Iedereen Verdient Vakantie is het mogelijk om alleen op stap te gaan. Met de uitbreiding van hun aanbod kunnen deelnemers meer uitstappen naar behoefte doen. Binnen de ondersteuning voor personen met een handicap is de persoonsvolgende financiering een beleidsinstrument dat de autonomie van cliënten kan verhogen. Zo moeten organisaties volgens de Bosuil “niet met supergrote bussen naar buiten, zoals het vroeger ging, omdat cliënten ook veel liever met kleine groepen op pad gaan”. Tegelijk betekent deze middelenverschuiving ook een evenwichtsoefening tussen de individuele vrijetijdsvraag van cliënten en de haalbaarheid. Zo merkt het personeelslid binnen de Bosuil op:

“Voorheen toen de middelen nog bij de organisatie kwamen, dan maakte het ook niet zoveel uit of je met drie man op pad ging of je met vijftien man op pad ging. Ik bedoel, uiteindelijk was de middelenpot er. Nu moet je zorgen dat je aan genoeg cliënten komt om je activiteit haalbaar te maken.” (Verantwoordelijke dagbesteding en jobcoaching van de Bosuil)

Andere lidorganisaties maken dezelfde evenwichtsoefening: hoe creëren we in ons aanbod de mogelijkheid om cliënten ook individueel op uitstap te laten gaan? Bepaalde lidorganisaties zamelen geld in met buurtacties zodat ze kunnen tegemoetkomen aan individuele vragen. Deze tegemoetkoming is een zekere vorm van participatie: cliënten hebben meer inspraak in hun vrije tijd. Lidorganisaties richten verschillende participatieorganen op om die toegankelijkheid ook op andere manieren te ondersteunen. Jeugdorp plant bewonersvergaderingen voor de jongeren waarin de uitstappen besproken worden. Zigzag heeft zowel een externe werkgroepvergadering met partners uit de geestelijke gezondheidszorg als een interne vergadering met haar vrijwilligers. Kabas richt een ‘redactieraad’ op waarin geïnteresseerde deelnemers de voorbije activiteiten evalueren en hierover iets schrijven in het komende activiteitenkrantje. Niettemin wordt die participatie in de verschillende types van organisatie anders ingevuld. Bij de gesloten

voorzieningen gaat het veeleer om individuele participatie. De vrijetijdsbesteding wordt cliënt per cliënt besproken en participatie wordt hierbij begrepen als de vrijheid van de cliënt om uit het aanbod te kiezen. De bewonersvergadering van Jeugdorp beperken zich tot een consensus over de maandelijks groepsactiviteit. Daarentegen sporen Zigzag en Kabas hun deelnemers aan om zich bij de interne vergadering en redactieraad te voegen om activiteiten te evalueren. Dit gaat verder dan een aanbodsgerichte evaluatie omdat deze vorm van participatie de visie van een organisatie rond vrije tijd kan beïnvloeden. Ze laat immers ervaringen van deelnemers toe, wat organisaties inspiratie kan geven over drempels en mogelijkheden in de vrije tijd.

Ook vrijwilliger worden in je lidorganisatie is een vorm van participatie. Soms heeft de keuze voor vrijwilligers veeleer te maken met beperkte financiële middelen. In sommige organisaties is er dan ook een groot verschil te merken op vlak van gebruik van vrijwilligers ten opzichte van betaalde werkrachten. In de open werkingen (die niet verbonden zijn aan het OCMW of CAW) zijn er vaak een handvol werknemers die een veelvoud aan vrijwilligers coördineren. Sommige organisaties draaien nagenoeg volledig op vrijwilligerskracht (Kras, 't Vlammeke, Buurthuis deBuurt) terwijl andere organisaties, voornamelijk de gesloten voorzieningen, hun personeel inzetten en zelden een vrijwilliger inschakelen. Het vrijwilligersbeleid van een organisatie heeft uiteraard ook gevolgen voor de vrijetijdswerking. Zo zijn deze werkingen heel afhankelijk van het engagement van vrijwilligers. Soms is het de tijd, de energie en zelfs ook het geld van bepaalde trekkers die de (kleinere) organisaties doet draaien. Net als betaalde werkrachten staat de vrijetijdswerker in voor de registratie van de aanvragen en de bijhorende administratie. En dan is er nog het contact met de deelnemers: hen warm maken voor een activiteit, ondersteuning geven aan wie financiële en sociale drempels ervaart, maar ook toezien dat de betalingen goed verlopen en deelnemers op hun verantwoordelijkheid wijzen als ze zonder reden niet opdagen. Anders dan personeel is hun engagement op vrijwillige basis. Dat maakt een vrije tijdswerking laagdrempelig, maar meteen ook kwetsbaar: een vrijetijdswerking die afhankelijk is van het werk van een of twee vrijwilligers dreigt stil te vallen als deze noodzakelijke tussenpersonen vertrekken. Zo was er een vrijwilliger die binnen zijn buurthuis de aanvragen bij het Fonds en Vakantieparticipatie deed. Toen deze vrijwilliger de organisatie onverwacht verliet, werd zijn werk overgenomen door een andere vrijwilliger. Zij was gemotiveerd om zijn taak over te nemen, maar kon minder aanwezig zijn en was bovendien niet vertrouwd met het lokale en bovenlokale aanvraagssystemen waardoor de vrijetijdswerking tijdelijk moest worden stilgezet. Dit maakt organisaties die hoofdzakelijk inzetten op vrijwilligers precairder dan organisaties die personeel kunnen inzetten. Soms kunnen ze minder aanspraak maken op werkingsmiddelen waardoor de jaarlijkse geldinzamelacties een belangrijke inkomstenbron zijn.

In deze lijn werd verkend hoe pedagogische ruimte vormt krijgt in de structuren van een vrijetijdswerking. De finaliteit ten aanzien van vrije tijd heeft opnieuw een grote impact op hoe deze wordt uitgebouwd: hoe wordt overleg rond vrije tijd vormgegeven, hoeveel tijd wordt hieraan besteed en wat is de verhouding tussen intern en extern aanbod? Participatiestructuren maken ook deel van die pedagogische ruimte. Sterker nog, ze zijn een essentiële concretisering van die pedagogische ruimte. Waar het Fonds mede door het

voorzien van een bovenlokaal aanbod aan een lage prijs voor een democratisering van vrije tijd zorgt, kan vrije tijd in lidorganisaties worden gedemocratiseerd via de inzet van interne vrijwilligers en via participatie als een meewerken en meedenken aan inclusieve vrijetijdsbesteding. De precariteit van kleinere buurtwerkingen blijkt een scherpe hoek in de vrijetijdsdriehoek. Continuïteit in de vorm van kennisuitwisseling (bijvoorbeeld over de uitbouw van een vrijetijdswerking) tussen enerzijds ledenorganisaties onderling en anderzijds het Fonds en haar leden kan voor structurele duurzaamheid zorgen. In de derde lijn worden samenwerking en netwerkvorming in de vrije tijd verder uitgewerkt.

2.3. Plaats van vrije tijd in kader van samenwerking en (boven)lokaal netwerk

De meeste lidorganisaties bevinden zich op vlak van vrije tijd niet in een vacuüm. Hierbij is het opvallend hoe ze zich inzetten om samen te werken met andere organisaties. Ontmoetingshuis Zigzag kaart de vrijetijdsleemte aan van hun cliënten. Ze stelt hierbij haar werking en het bredere aanbod in vraag. Een jaar geleden startten ze met een aanloopfunctie: iedereen met een psychische kwetsbaarheid kan tijdens de permanentie bij Zigzag binnenlopen met vrijetijdsvragen. Hier is behoefte aan omdat er ‘rond vrije tijd niet echt mensen in trajectbegeleiding kunnen’. Deze aanloopmogelijkheid zijn ze nu aan het evalueren. Daarbij staan ze ook stil hoe ze deze nog breder kunnen uitdragen en bekender maken:

“Maar dat [de aanloopfunctie] moet dus nog groeien en we zijn van plan om na Nieuwjaar hier ook een soort beurs te doen met andere organisaties waarmee we samenwerken, om dat ook bekend te maken. Door zo eigenlijk pr te doen rond die functie weten andere organisaties ook dat ze mensen naar hier kunnen sturen met hun vrije tijds- of vormingsvragen.” (Vrijetijdswerker Zigzag)

De meeste lidorganisaties hebben banden met andere sociale organisaties of verwijzen ten minste door als dat nodig is. Een doorgedreven vorm van samenwerking vind je bij sociale partners die zich letterlijk in hetzelfde huis bevinden. Zo zitten het inloopteam Samik en Samenlevingsopbouw samen in het Huis van het Kind Antwerpen-Noord De Wijk. Ook het pretloket Antwerpen-Noord gaat er elke laatste vrijdag van de maand door. Sinds een aantal jaar brengt Kabas met haar vrijetijdsmarkt de belangrijkste lokale vrijetijdspartners van de stad en enkele buurtverenigingen samen in haar huis. Zo brengen ze deze partners naar een ‘vertrouwde omgeving’: het is makkelijker voor deelnemers om zich in te schrijven als ze de gezichten achter de verschillende diensten herkennen.

Ook WVA, een regionale vrijetijdszorgdienst voor personen met een beperking, slaat bruggen met andere organisaties, zij het de culturele partners. Zo zetten ze via hun vrijetijdstrajectbegeleiding (VTB) in op samenwerking met de reguliere vrijetijdsector. Naast hun eigen aanbod gaan ze een partnerschap aan met de lokale muziek- en tekenacademie en sportclubs. Ze begeleiden deelnemers bij dat inclusietraject. Momenteel stellen ze vast dat VTB binnen hun werking nog te weinig aandacht krijgt en zoeken ze uit hoe ze dit structureler kunnen aanpakken, bijvoorbeeld door een vaste zitdag te organiseren voor deelnemers met interesse. Hoewel hun VTB-werking een krachtig

instrument kan zijn om deelnemers een zo breed mogelijk vrijetijdsaanbod te geven, zijn er weinig organisaties in de reguliere vrije tijd die zelf te stap naar WVA zetten. Het beperkt zich tot het informeren en vormen van deze organisaties over inclusief werken. Het Brugs Netwerk Vrijetijdsparticipatie, dat zelf wel deze partnerschappen met culturele organisaties heeft kunnen uitbouwen, beaamt dat er nog terughoudendheid heerst bij de culturele sector:

“Een heleboel organisaties hebben wel de intentie om een inspanning te doen naar kansengroepen, maar weten niet goed hoe ze eraan moeten beginnen.” (Vrijetijdswerker Brugs Netwerk Vrijetijdsparticipatie)

Zulke ontmoetingen tussen sociale en culturele organisaties vormen nochtans de opstap naar de uitbouw van een lokaal netwerk vrijetijdsparticipatie voor mensen in armoede. Het lokaal netwerk is een samenwerkingsverband tussen gemeente (sport-, cultuur- en jeugdendienst), het OCMW en armoedeverenigingen. Zij werken samen om drempels naar vrijetijdsparticipatie te verlagen voor mensen in armoede. Ook de betrokkenheid van sociale lidorganisaties bij zo'n netwerk verschilt: sommige contactpersonen zijn niet op de hoogte of er lokaal netwerk in hun gemeente is terwijl anderen de uitbouw ervan van dichtbij hebben meegemaakt of meemaken. Tot die laatste groep behoren vooral de lidorganisaties die al banden hadden met andere sociale en culturele partners voor er sprake was een lokaal netwerk. Het netwerk is dan een formele structuur die regelt wat informeel al jarenlang gebeurt. Dit is het geval bij Kabas en Brugs Netwerk Vrijetijdsparticipatie. Beide organisaties hebben dan ook vanuit het OCMW een trekkersrol in het netwerk. Ook WVA 'zit stevig in dat soort netwerken'; als regionale speler hebben ze een schaaltroef. Wat de eerste groep lidorganisaties betreft, is er niet altijd een behoefte om aan lokale overlegstructuren deel te nemen. Dit heeft soms te maken met het feit dat ze vrije tijd niet als hun finaliteit beschouwen. Omdat deze (gesloten) lidorganisaties het Fonds enkel voor hun eigen cliëntengroep gebruiken hebben ze minder behoefte aan overleg buiten huis. Een aantal lidorganisaties konden er nog niet veel over kwijt omdat hun netwerk pas aan het opstarten is.

Nochtans heeft een lokaal netwerk veel slagkracht als het om wegwerken van drempels gaat. Een stad kan vrijetijdsdrempels wegwerken door scholen te stimuleren om hun poorten buiten de schooluren open te zetten voor verenigingen. Zo kunnen de sportsnacks, laagdrempelige sportlessen na schooltijd, een vlottere toeleiding naar hobby's betekenen. RIMO ziet het eveneens als de taak van de stad en het lokaal netwerk om partners samen te brengen en te informeren. Ze kunnen, anders dan Samenlevingsopbouw zelf, wijkoverstijgend werken.

“Want we zijn ervan overtuigd dat lokale verenigingen, jeugdbewegingen, sportclubs ook, dat die elk voor zich een denkoefening doen van: oei, er is iemand die het niet kan betalen, maar we willen die wel de kans geven, hoe gaan we die tegemoet? Ja, informeer [als stad] die verenigingen zodat die misschien gemakkelijker door die denkoefening komen.” (Projectleider RIMO)

Een ander voordeel van samenwerking op een lokaal niveau is dat het persoonlijke contact niet verloren hoeft te gaan. Voor mensen in armoede en andere kwetsbare doelgroepen blijft de relationele nabijheid met de organisatie een van de belangrijkste troeven om drempels weg te werken. Als dit kan overgedragen worden naar een vertrouwensband met sociale en culturele partners kan er op lokale schaal een inclusiever en participatiever vrijetijdsbeleid ontstaan. Die lokale nabijheid is ook een reden waarom lidorganisaties in gemeentes met een sterk uitgebouwd netwerk minder inzetten op het Fonds. Er is al zoveel te doen in de buurt dat het bovenlokale aanbod op de achtergrond verdwijnt. Bovendien wijst de vrijetijdswerker van het Brugs Netwerk Vrijetijdsparticipatie dat het gebruik van dat laatste aanbod voor sommige deelnemers ook een extra afstand betekent:

“Ja, want de activiteiten van het Fonds... Vergen eigenlijk al weer een heleboel andere vaardigheden dan wat wij zelf aan begeleide activiteiten aanbieden. Dat is dus een gans andere gebruikersgroep, meestal toch, want zeer veel van de mensen die meedoen aan de begeleide activiteiten zie ik niet op de trein springen en om 's avonds om elf uur terugkomen van een concert in Oostende of in hun eentje, of in gezelschap zelfs, naar een festival buiten Brugge gaan.” (Vrijetijdswerker Brugs Netwerk Vrijetijdsparticipatie)

Niettemin blijft een lokaal netwerk onderhevig aan het engagement van een gemeente en haar lokale welzijnsorganisaties en vrijetijdsaanbieders. Zij kunnen keuzes maken die niet overeenkomen met het verhaal van individuele organisaties. Sommige lokale netwerken blijven veeleer constructies op papier: formele afsprakennota's met begrotingen die misschien geen inhoudelijke netwerkvorming ondersteunen. Het bovenlokale spoor van het Fonds lijkt dan via het Participatiedecreet meer verankerd. Een groepswerker van Kabas wijst op haar structurele waarde:

“Ja, ik weet, helemaal in het begin als ik hier werkte, 15 jaar terug, toen kende... Toen werkten wij absoluut nog niet met het Fonds, dan was dat nog niet bekend. En dan deed ik zelf wel eens van die aanvragen. Dan mailde ik naar Teleticketservice van: mag ik alstublieft een paar ticketjes om naar de musical te gaan kijken met mijn arm sukkelaars? Ik vond dat verschrikkelijk dat ik zo van die mailtjes moest sturen. En dan zei die van: ah, we zullen het jullie wel eens geven. En de keer erop zeiden ze: nee, dat doen we niet. Dus ik ben heel blij dat er zo'n bemiddelaar is, die een overzichtelijk brochuretje heeft van: kies hier maar iets uit.” (Groepswerker Kabas)

Zo hangt het recht op vrije tijd minder af van de inzet of kennis van de maatschappelijk werkers met wie cliënten in contact komen. Sommige medewerkers van sociale organisaties durven niet om goedkopere tickets vragen of weten niet dat culturele partners hiervoor openstaan. Anderen voelen zich niet op hun plaats om te onderhandelen met deze culturele actoren. Bovendien beschikt niet elke gemeente over een uitgebreid aanbod dat een breed doelpubliek aantrekt. Dan zijn bovenlokale vrijetijdsspelers zoals het Fonds en Iedereen Verdient Vakantie zeer welkom: ze bieden overzicht en creëren meer gelijkheid op vlak van vrije tijd.

Zowel het lokale als het bovenlokale spoor zijn nodig om een inclusief vrijetijdsbeleid uit te werken. Wat organisaties als het Fonds en Iedereen Verdient Vakantie aan structurele, financiële steun kunnen bieden in samenwerking met lidorganisaties kan aangevuld worden met het inhoudelijke van een lokaal netwerk. Zo wordt vooral de meerwaarde van het Fonds als systeem benadrukt: vlot en goedkoop tickets verkrijgen. De flexibiliteit ervan wordt als een behoefte ervaren. Afspraken in een lokaal netwerk mogen die efficiëntie niet belemmeren volgens WVA:

“Het mogen geen lange procedures van overleg worden en dit en dat. Voor onze maandelijkse programmatie is dat soms echt wel kort op de bal spelen: kunnen we naar daar tickets hebben? Kunnen we inschrijven?” (Coördinator WVA)

De meeste lidorganisaties vonden regionale trefdagen enigzins waardevol. Deze trefdagen mogen volgens RIMO ‘niet te ver van de (buurt)werkers afstaan’. Ook het delen van *good practices* heeft volgens Kabas zijn waarde, bijvoorbeeld in de opstart van een lokaal netwerk:

“Als ge van iemand anders een goed praktijkvoorbeeld hoort, mits hier en daar wat sleutelen kunt aanpassen naar u eigen gemeente, ja, dan hoeft ge het warm water niet te gaan uitvinden hè. Als ge dingen kunt delen misschien, waarover zij nagedacht hebben, brochures die ze ontwikkeld hebben of afspraken die ze hebben gemaakt. Als ge dat bij wijze van spreken kunt kopiëren naar u eigen dan gaat ge u zoveel werk en tijd besparen en het zo sneller operationeel krijgen, dus denk ik dat dat zeker interessant is.” (Groepswerker Kabas)

In deze derde lijn kwam de driehoek van vrijetijdsparticipatie samen. Bij samenwerking en netwerking in de vrije tijd worden zowel de lokale welzijnsorganisaties, de vrijetijdsaanbieders als het Fonds en de lokale netwerken genoemd. De spanning tussen het lokale en bovenlokale niveau blijft bestaan. Ze botsten, maar vullen elkaar tegelijk aan: de scherpe kanten van het ene worden misschien verzacht door de troeven van het andere niveau. Wanneer bemiddelaars als het Fonds en Iedereen Verdient vakantie de derde zijde vormen tussen de zijde van de sociale organisaties en de zijde van de vrijetijdsaanbieders vormt het lokaal netwerk misschien het middelpunt van de driehoek, een extra pedagogische communicatieruimte tussen de drie actoren om vrijetijdsparticipatie te versterken.

3. Aanbevelingen ter conclusie

In deze verkennende thematische analyse werd het Fonds als actor in vrijetijdsparticipatie nader bekeken. Aan de hand van een driehoek werd er naar de betekenis van het Fonds gekeken als bemiddelaar tussen de zijde van de lokale welzijnsorganisaties en de vrijetijdsaanbieders. Gesprekken met twaalf verschillende ledenorganisaties brachten verschillende visies, verschillende structuren en verschillende (boven)lokale samenwerkingen omtrent vrije tijd naar voren.

Zowel bij de betekenis van vrije tijd voor organisaties als voor structuren als het Fonds is het handig om na te denken over het begrip pedagogische ruimte. Het rechtstreekse contact tussen het Fonds en lokale sociale organisaties is al van bij het ontstaan van het Fonds een constante en geeft mogelijkheid tot die ruimte. Zowel op het lokale als bovenlokale niveau blijft het nodig te reflecteren over de spanning op het pedagogisch continuüm en het risico om over te hellen naar te sterke focus op dienstverlening. Dit betekent dat lokale sociale organisaties deelname aan vrije tijd maximaliseren door toeleiding en omkadering te voorzien: cliënten warm maken voor vrije tijd, hun ervaringen oppikken, drempels signaleren en ze verlagen. Dat laatste kan enkel in samenwerking met een bovenlokale structuur die op zijn buurt aandachtig blijft voor wat er onderuit leeft.

Visies op vrije tijd concretiseren zich in de tweede lijn. Een verkenning van de verschillende vrijetijdsstructuren kwam hier aanbod. Er is een participatietendens aan de gang die lidorganisaties doet reflecteren op de (individuele) deelname van vrije tijd en op welke manier die de autonomie van cliënten verhoogt, maar hoe die meteen ook in spanning staat met de (financiële) haalbaarheid. De reisbemiddelingsvisie achter de rap-op-stapkantoren steunt op die individuele deelname en het recht op vrije tijd, onafhankelijk van het verenigingsleven. De participatietendens wordt verder versterkt door de inzet van interne vrijwilligers. Cliënten zijn niet enkel deelnemers, maar willen zelf ook een steentje bijdragen aan hun organisatie. Dit kan ook via verschillende inspraakorganen. Het Fonds en Dēmos kunnen die participatietendens stimuleren en het Participatiedecreet kracht bijzetten door groeps werkers en vrijetijdsaanbieders te vormen over onder meer cocreatieve processen. Ze kunnen ook methodieken in de kijker zetten waarbij evaluatie van vrijetijdswerkingen en lokale netwerken samen met deelnemers uit de doelgroep gebeurt.

Ten slotte is er de derde lijn die meteen ook een antwoord kan bieden op de precare vrijwilligersorganisaties. Zoals eerder opgemerkt vertonen bepaalde lidorganisaties al veel engagement om over het muurtje te kijken en samenwerking aan te gaan. Structureel overleg, netwerkvorming in zijn meest eenvoudige vorm, kan al een buffer betekenen om precare vrijwilligersorganisaties te ondersteunen. Vrijetijdswerkingen in lidorganisaties kunnen hun continuïteit verzekeren door via een lokaal netwerk kennis uit te wisselen met andere lidorganisaties. Een vrijetijdswerking waarin meerdere vrijwilligers of basiswerkers gevormd zijn om aanbod te voorzien en aanvragen te behandelen krijgt zo een structureler karakter. Ontmoetingsmomenten waarop infosessies van het Fonds samenvallen met infosessies over lokale netwerken kunnen al voor onderlinge contacten zorgen.

Hoewel de rechtstreekse relaties tussen lidorganisaties en bovenlokale vrijetijdsbemiddelaars als het Fonds nodig blijven, kan een lokaal niveau een belangrijke tussenspeler zijn. Afhankelijk van de vraag kunnen er bovendien ook trefdagen op dit niveau georganiseerd worden. Dat biedt het voordeel dat sociale en culturele organisaties elkaar leren kennen. Hierdoor weten ze bij welke mensen ze terecht kunnen met specifieke vragen over onder meer het aanbod, het inclusiever maken van een organisatie en kansentarieven. Kennismaking vergroot waarschijnlijk het onderling engagement. De kansen die een persoonlijke band voortbrengen, mogen niet onderschat worden. Het Fonds heeft met zijn bovenlokaal karakter een overzichtstroef en kan de organisatie van trefdagen mee in handen nemen.

Wanneer de lokale bottom-upsamenwerkingsinitiatieven gestimuleerd worden terwijl er tegelijk van bovenaf goede randvoorwaarden voor een stevig lokaal netwerk gecreëerd worden, dan kunnen de structurele sterktes van de dienstverlening bij het Fonds en Iedereen Verdient Vakanties aangevuld worden met een extra pedagogische ruimte bovenop de communicatielijn tussen lidorganisaties en bovenlokale actoren.

Bijlage

	VT-werking	Tijd besteed aan VT-werking	Focus intern vs extern (boven)lokaal aanbod
Jeugdorp	VT staat niet centraal Aanvragen ad hoc Focus groepsuitstappen	Ad hoc VT als individueel traject cliënt (wekelijks overleg tussen personeel)	Focus op intern aanbod Wanneer extern aanbod: focus op groepsuitstappen (Beperkte) individuele aanvragen gebeuren ad hoc
De Bosuil	VT als deel van de organisatie	Wekelijkse werkgroep tussen personeel: samenstellen kalender	Focus zowel op intern als extern aanbod Focus zowel op individuele als groepsuitstappen Individuele vragen gebeuren bij dezelfde persoon
PZ Onzelvevrouw	VT staat niet centraal	Ad hoc VT als individueel traject cliënt (wekelijks overleg tussen personeel)	Focus uitsluitend op individuele aanvragen Geen groepsaanbod Individuele aanvragen ad hoc, geen vast persoon
Buurthuis deBuurt	VT als deel van de organisatie	Wekelijkse activiteiten in huis Enkele dagen per week vaste zitdag vrijwilliger: regelt groeps- en individuele aanvragen	Focus op intern aanbod Focus op groepsuitstappen Individuele aanvragen op vaste dagen bij zelfde persoon
Inloopteam Samik	VT als deel van de organisatie	Wekelijkse activiteiten in huis Vaste zitdag vrijetijdswerker: regelt individuele aanvragen	Focus op intern aanbod Focus op groepsuitstappen Individuele aanvragen bij zelfde persoon
WVA	VT is finaliteit	Coördinatie activiteiten ontmoetingshuis Wekelijks overleg tussen personeel van daguitstappen, reizen, speelplein... Vrijtijdstrajectbegeleiding in reguliere vrijetijdsector	Focus zowel op intern als extern aanbod Focus op groepsuitstappen en groepsreizen (Beperkte) individuele aanvragen ad hoc, bij zelfde perso(o)n(en)

	VT-werking	Tijd besteed aan VT-werking	Focus intern vs extern (boven)lokaal aanbod
Zigzag	VT is finaliteit	Wekelijkse werkgroepvergadering met extern personeelsoverleg (ggz-organisaties) als intern vrijwilligersoverleg	Focus zowel op intern als extern aanbod Focus zowel op individuele als groepsuitstappen Individuele vragen gebeuren op vaste dagen bij zelfde perso(o)n(en): dagpermanentie, afwisselend tussen 4 mensen
Kras	VT staat niet (overal) centraal	VT enkel uitgebouwd in Toontje Vrijwilliger met vaste zitdag	Focus op extern (lokaal) aanbod Individuele vragen gebeuren op vaste dag bij zelfde persoon
RIMO	VT staat niet (overal) centraal	Wekelijkse buurtactiviteiten Maandelijkse uitstappen	Focus op intern aanbod, afhankelijk van de buurt Focus op groepsuitstappen Individuele aanvragen ad hoc, persoon buurtafhankelijk
Brugs Network Vrijtijdsparticipatie	VT is finaliteit	Twee vaste zitdagen per week op afspraak voor individuele aanvragen Begeleiden en opwachten van deelnemers op locatie wanneer er een buurtactiviteit is	Focus uitsluitend op individuele aanvragen Geen intern aanbod, wel begeleiding bij extern aanbod Individuele aanvragen op vaste dagen bij zelfde pers(o)n(en)
Kabas	VT als deel van de organisatie	Wekelijkse activiteiten in huis Enkele dagen per week vaste zitdag personeelslid regelt individuele aanvragen	Focus zowel op intern als extern aanbod Individuele aanvragen op vaste dagen bij zelfde persoon
't Vlammeke	VT is deel van de organisatie	Wekelijkse activiteit in huis Vrijwilliger met vaste zitdag	Focus zowel op intern als extern aanbod Focus op groepsuitstappen Individuele aanvragen op vaste dag bij zelfde perso(o)n(en)